

Gründe der Unterstützung des vorliegenden Ansuchens, denen von Seite des Lehrkörpers noch die Besorgnis hinzugefügt werden muss, es werde der Bittsteller sich wieder vom Lehrfache ab- und der juristischen Praxis zuwenden, falls seine Stellung im Lehramte durch die Gewährung seiner Bitte nicht gesichert werden sollte.

Štajerski namestnik pa se je protivil prošnji v prvi vrsti iz finančnih razlogov ter je še dodal:

Was die sonstige Verwendbarkeit des dr. Krainz für das öffentliche Lehramt betrifft, so erscheint dieselbe nicht so vorzüglich, dass er, um ihn für das Lehramt zu erhalten, die Auszeichnung der Ernennung zum ausserordentlichen Professor verdiente. Der Lehrkörper rühmt wohl seinen Eifer und seine gründliche linguistische Bildung, schweigt aber über sein Talent, seine juristischen Kenntnisse, seine Geschicklichkeit und Gabe des Vortrages. Wenn dr. Krainz in dieser Beziehung eine ausgezeichnete Begabung besäße, so müsste wohl auch eine zahlreichere Frequenz eine natürliche Folge davon sein.

Krainčeva prošnja ni imela uspeha, ker so podcenjevali znanstveno vrednost njegovih predavanj, in vendar so ta predavanja, katera je pozneje izdal Pfaff v nemškem jeziku kot »System des oesterreichischen allgemeinen Privatrechts«, še danes, po 63 letih, prav za prav edina porabna učna knjiga za celokupno avstrijsko civilno pravo.

X.

Književna poročila.

Slovenska pravna terminologija. Ko so se leta 1848. ljudstva otresla tesnih spon absolutizma, so povzdignili slovanski narodi svoj glas za pravice in svobodni razvoj svojih plemen in jezikov. Država se ni mogla ustavljati tej soglasno izraženemu zahtevi in ji je bilo poskrbeti za sredstva in pripomočke, da dejansko izvrši narodne in jezikovne pravice. Ker pri dotedanjem strogem nemškem centralizmu slovanski jeziki niso prihajali v poštev, je docela primanjkovalo vseh potrebnih sredstev in pripomočkov. Za prvo in poglavitno potrebo se je spoznalo, da se zan prej izdaja državni zakonik v vseh deželnih jezikih in v to svrho je postalo nujno, ustanoviti za posamezne jezike stalno pravno in politično terminologijo, ki naj bi služila urednikom državnega zakonika kakor tudi uradom in strankam pri njih poslovanju in medsebojnem občeivanju.

Prvotni namen je bil, prirediti enotno terminologijo za vse slovanske jezike, obične v avstrijskem cesarstvu. Ta namera se pa ni dala izvršiti. Pravosodno ministrstvo je potem leta 1849. sklicalo odbor za skupno prireditev terminologije za hrvaški, srbski in slovenski jezik. Tudi za to skupino se ni dala prirediti skupna in enotna terminologija, a posrečilo se je vsaj, za ta narečja združiti terminologijo v eni knjigi, kjer sledijo nemškim hrvaški, srbski in slovenski termini in izreki.

Delo, katero je ta komisija izvršila in je izišlo natisnjeno leta 1853., je z ozirom na čas in okolščine, v katerih je nastalo, tako dovršeno, da vzbuja občudovanje. Sodelovali so pri tem pač najboljši juristi in jezikoslovci, toda urednikom je bila treba docela ledino orati. Niso imeli nikakih pripomočkov, nikakih vzgledov, juridičnega jezika v jugoslovanskih narečjih sploh do tedaj ni bilo, in vendar so termini juridično tako točni in jezikovno tako pravilni in prikladni, da se še danes rabijo neizpremenjeni ali pa samo izpremenjeni toliko, kolikor nanaša naravni razvoj jezika. So pa tudi oskrbeli redakcijo slovenskega dela odličnjaki kakor znameniti dunajski odvetnik dr. Matija Dolenc, slavní slavist in univerzalni jezikoslovec dr. Fran Miklošič in ministerijalni tajnik Matej Cigale, ki se je odlikoval kakor jurist in jezikoslovec in je bil prvi urednik slovenske izdaje državnega zakonika.

Ta terminologija pa vzlic svoji izvrstnosti sčasoma ni mogla več zadoštovati. Ceprav je bila po večem še porabna za to, kar obsega, je po obilici novih terminov, ki so jih ustvarili brezštevilni zakoni od leta 1853. sem, postala pomanjkljiva. Vrh tega je polagoma pošla in si je ni bilo več mogoče nabaviti. Slovenski pravosodni jurist ali upravnik, če naj ni iskal terminologičnih izrazov za vsako potrebo v raznih zakonih samih, ni imel več kaj v roke vzeti. Slovenski jezik si je polagoma pridobival čedalje več veljave pri oblastvih, — a čim bolj se je rabil, temveč je šla njegova pravna nomenklatura narazen. Pisal in koval je izraze vsak po svoje in nastala je nujna potreba, da se izda nova terminologija, v katero bi se vsprejelo tudi vse novo terminologično gradivo.

To potrebo je uvidelo društvo „Pravnik“ precej v početku svojega obstanka in se je lotilo dela, da se ustvari nov, stanju legislature in razvoju jezika primerni pravno-terminologični slovar.

Društvo „Pravnik“ je torej leta 1889. pozvalo slovenske pravnike, naj mu pomagajo nabirati gradivo za ta slovar. Smatralo se je za najprimernejše, pregledati vse letnike državnega in nekaterih deželnih zakonikov, primerjati njih nemško besedilo s slovenskim glede točnosti izraza in prevoda ter izpisati vse terminologične izraze in izreke. Razdelili so so letniki zakonikov med več kot 40 slovenskih pravnikov, ki so jih izpisavali in gradivo doposlali Pravnikovemu odboru. Treba pa je bilo ene moči, ki naj vse to ogromno gradivo razbere, presodi in odloči, kaj se vsprejme in kaj izloči. Težko bi bilo najti slovenskega jurista, ki naj poleg svojih poslov opravi vse to obširno in silno naporno delo. Izposlovalo je torej društvo za tedanjega sodnega pristava, sedanjega ministerijalnega svetnika dr. Janka Babnika 6-mesečen dopust, da to delo izvrši.

Dr. Babnik pa ni ravnal popolnoma samolastno, dvomljive izraze je izločil ter jih poslal celo listo nekaterim pravnikom v presojo in da mu povedo svoje mnenje. Posebno pa je bilo potrebno, stopiti v dotiko z urednikom državnega zakonika, ker je bilo stremeti za tem, da le-ta delo pripozna in se obveže, vzeti ga za podlago pri vrejanju zakonika. Tedanji urednik dr. Karl Štrekelj je rokopis pregledal, izrazil svoje mnenje glede marsikaterih besed, kar je seveda urednik terminologije uvaževal, ter je izjavil, da hoče pri uradni slovenski izdaji zakonov in ukazov v državnem zakoniku rabiti termine in besedje te terminologije.

Odkar je izišla dr. Babnikova „Nemško-slovenska pravna terminologija“, je preteklo 20 let. V tej 20-letni dobi je izišlo veliko število novih in obširnih

zakonov. Prinesli so nove pojme in zanje nove izraze. Vzemimo samo novi civilnopravdni in eksekucijski red, množico finančnih in socialnih zakonov itd. Vse to sili nato, da se čimprej priredi nova izdaja, tembolj, ker je zaloga prve tudi že pošla. Nadejamo se, da društvo „Pravnik“ ob nastopu svojega drugega četrstoletja zasnuje in izvrši novo izdajo z enako vnemo in odločnostjo, kakršno je pokazalo za prvo izdajo. Postavilo si bode s tem spomenik „aere perennius“. Dr. F.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Letnik I. do X. Izdalo Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil Anton Kaspert. Maribor 1904. do 1913. l.

Začetkom l. 1903. se je ustanovilo v Mariboru Zgodovinsko društvo, ki mu je smoter proučevanje domače zgodovine slovenskega Štajerja in drugih notranjeavstrijskih dežel, ki so bile pod žezlom Habsburžanov nekaterikrat upravno združene. Sredstvo mu je bilo sprva le — muzej v Mariboru. Ali že v seji odbora dne 11. decembra 1803 se je sklenilo, da izdaja društvo svoje glasilo, ki ga dobe člani ob članarini zastonj. To glasilo je naznanjeni Časopis za zgodovino in narodopisje.

V predgovoru je obljubil, da hoče gojiti edino le objektivno zgodopisje, pri tem pa se ozirati na zgodovino in narodopisje, pa tudi na slovensko slovstvo in jezikoslovje. V prvih letnikih skoro prevladuje zgodovina slovenskega slovstva in jezikoslovja, ali ne na kvar listu! Kajti prednjačil je glede jezikoslovja s svojimi kremenitimi spisi — dr. Karl Štrekelj. Ne da bi si prisvajali strokovnjaške sodbe, smelo trdimo, da so Štrekljeve razprave tako temeljite, da jih noben slovenski jezikoslovec ne bo smel prezreti, pa tudi tuji strokovnjaki bodo radi po njih posegali. Literarnega zgodovinarja pa bodo zanimali dokaj številni spisi dr. Jožefa Glonarja, dr. Franceta Ilešiča, dr. Matije Murka in pa „prešernologa“, dr. Avgusta Žigona, slednjič prav lepo uspela Vrazova spomenica.

Da preidemo na zgodovinske razprave! Delavcev je tu zadovoljujoče število, lahko bi jih pa bilo še več . . . Pečajo se deloma bolj z lokalno zgodovino, deloma s splošno zanimivim gradivom. V prvem pogledu so si stekli zasluge osobito mnogo prerano umrli Matija Slekovec, potem dr. Fran Kovačič, dr. August Stegenšek, v drugem pa prof. Anton Kaspert ki — po vsebini prvih desetero letnikov soditi — ni le urednik, ampak tudi, duša listu. Od Kaspertovih člankov zanimajo brez dvoma prav vsi tudi pravnega zgodovinarja. Snov jim je: „Podelitev deželnega maršalstva na Štajerskem l. 1560“ (I. l.), „Navodilo kranjskima poslancema škofu T. Hrenu in Herbartu Turjaškemu za obč. deželni zbor v Lincu l. 1614“ (V. l.); „Tiranstvo graščaka Frana Taha in njegovega sina Gabrijela“ (VI. l.); „Uplenitev kunšperških in podsredskih podložnikov l. 1573“ (VIII. l.) Veliko zaslugo si je stekel Kaspert s svojo razpravo „O večah“ (I. IV.) Na podlagi obširnih arhivalskih študij je pokazal on, zgodovinar, nam pravnikom, kakšna sodišča so imeli Slovenci za nižje pravde, kako so se ta sklicavala, kako se je na njih postopalo. Razprava je lep donesek k zgodovini domačega prava, donesek, ki kar miče, da se z inštitutom še nadalje bavimo in morebiti še kaj novega doženemo. K strogo pravnozgodovinskim člankom smemo šteti tudi razpravo „Postanek in pomen inštrukcij krvnih sodnikov za Štajersko, Kranjsko in Koroško“ iz peresa podpisanega (X. l.).

Marljivi urednik Kaspret pa je tudi pravno terminologijo obogatil za marsikak izraz, o katerem bi (po besedah drja. Karla Štreklja, ki jih je pisal malo pred smrtjo podpisanemu) veljalo, — da se ga mrtveca vzbudi k življenju! V dveh člankih nam je podal Kaspret „Slovarske drobtinice nabrane iz starih aktov in listin“ (IV., VI. l.), v posebni razpravi pa nam je razložil izraz „Letina-landgerichtliche Gebühr.“ Od Kaspreta smemo pričakovati, da nam reši pozabnosti še marsikak pristno narodni pravni izraz! Slovenskega pravnega jezikoslovca pa utegnejo zanimati še druga poročila o listinskih ostankih glede pravnih poslov; n. pr. drja. Štreklja „Slovensko cesarsko odločilo iz l. 1675“, V. Preglja „Dve slovenski prisegi iz l. 1715“, drja. F. Kovačiča: „Dvoje kajkavskih slovenskih spomenikov iz središkega arhiva“, Al. Terstenjaka „Slov. robotni patent cesarice Marije Terezije“, slednjič drja. I. I. in drja. Frana Kotnika: „Dvoje slovenskih fevdnih priseg“. Ne smemo pa pozabiti tudi še omeniti drja. Ljud. Pivka članka „Soseška“, črtice o javnem pravu podravske Poljancev med Ptujem in Ormožem (VIII. l.), in pa drja. F. Kidriča obširne razprave „Oblega Sigeta v sodobnem hrvaškem opisu“ (X. l.), posebno imenitne in važne ne samo radi starega hrvaškega jezika iz konca 16. stoletja, ampak tudi radi splošne in pravne zgodovine.

Navedba teh razprav in člankov opravičuje pač že ob sebi, zakaj se v našem strokovnem glasilu spominjamo dejstva, da je Časopis za zgodovino in narodopisje letos prvo desetorico letnikov prekoračil. Tudi on orje ledino pravniške vednosti in sicer tam, kjer je najmanj delavcev: na polju pravne zgodovine slovenskega naroda. Naj bi te spominske vrstice. pripomogle, da mu naklonijo slovenski pravniki v bodoče več umstvene in gmotne podpore, kakor doslej!

Dr. M. D.

Anton Mell und Hans Pirchegger: *Steirische Gerichtsbeschreibungen. Als Quellen zum Historischen Atlas der oesterreichischen Alpenländer (I. Abteilung. Landesgerichtskarte: Steiermark). Verlag des historischen Vereines. In Kommission bei Leuschner & Lubensky, Graz 1914. St. XLVII + 719.*

Delavni štajerski „Historischer Verein“ izdaja doneske k razkritju štajerske zgodovine. Ti doneski so dospeli do edeninštiridesetega letnika. V najnovejšem zvezku je tiskano naznanjeno delo, ki se sme brez dvoma šteti k delom, vrednim, da jih spoznajo avstrijski pravniki sploh. — Cesarska akademija znanosti si je naredila nalogo, da izda zgodovinski atlant avstrijskih alpskih dežel. Prvi oddelek tega velikopoteznega podjetja naj bi vseboval karto deželskih sodišč. Tisti raziskovalci, ki so delali že leta in leta, da ugotove karto deželskih sodišč, so se morali kajpada temeljito baviti s arhivalnimi študijami o še ohranjenih popisih deželskih sodišč. Celokupno gradivo teh virov, ki sta jih dr. Anton Mell in dr. Hans Pirchegger nabrala o mejah svoječasnih deželskih sodišč in obgradij v družbi z drugimi strokovnjaki, na dalje pa tudi tistih virov, ki so bili doslej v drugih delih obelodanjeni, priobčeno je vkupe v naznanjenem delu in na ta način otvorjeno za strokovnjaško proučevanje. Ako se pomisli, da je bilo izmed 572 priobčenih opisov sodišč iz 13. in naslednjih stoletij le 120 že prej tiskanih, onda se razvidi, kako silno raziskovalno in zbiralno delo sta izdajatelja storila. Ni treba

še posebej poudarjati, da se more s temi staročastitimi viri o popisih meja deželskih sodišč in njih obgradij — prvih je bilo za časa štajerske Caroline (1574) med devetdeset in sto — kar največ okoristiti ne samo zgodovinar sploh, ampak še prav posebno tudi pravni zgodovinar, slednjič pa tudi oni, ki se zanima za jezikoslovje in narodopisje.

Posebej pa je omeniti razpravo, katero je priobčil dr. Anton Mell, ravnatelj deželnega štajerskega arhiva, v predgovoru k glavnemu delu (str. XIX do XLIV) pod naslovom: „Hohe und niedere Strafgerichtsbarkeit.“ Pisatelj prične s časom, ko se je razvil inštitut deželnih knezov in opiše vsebino vladarskih pravic. Tistihdob so imeli le eno najvišje deželsko sodišče (Landtaiding) za grofe, proste gospode, ministerijalce, viteze in oprode, a nižja deželska sodišča za nevišteško prebivalstvo. Pozneje šele so dobila mesta pa obgradja (Burgfrieden) svoje sodne pravice. Poleg vseh teh se prikažejo sčasoma še eksempcije duhovskih zemljiških gospodarjev od deželskih sodišč; obenem, ko so postali ti gospodarji izvzeti, dobili so sami pravice nižjih sodišč. Še pozneje so si prilastili na podlagi običajev tudi še štajerski plemenitaši sploh nižje pravosodstvo, ki se je jelo sčasoma smatrati prosto za zasebno imovino. Deželnoknežja sodišča so obdržala krvno pravico (Blutbann), causae maiores, a samostani, duhovska in plemenita gospoda pa je dobila na tak način causae minores. Nadaljni tipus tvorijo dvorska sodišča gospode za svoje rojenjake (Holden).

Anton Mell določa po teh ustanovitvah vsebino različnih sodnih pravic in obseg sodnih okolišev. Razvoj je bil še pozneje ta, da so sprva samo nekatere osebe dobile krvno pravico v fevd, sčasoma je bilo čim dalje tem več takih fevdnikov, nazadnje so bila taka, t. zv. eksemptna sodišča tako mnogobrojna, da se mora koncem 16. stoletja govoriti naravnost o popolni patrimonijalizaciji deželskih sodišč.

Ko govori Anton Mell o pristojnosti sodišč, dotakne se tudi veleznimive pravice obgradja in strešne kapi štajerskih vlastelinov: Pravica obgradja je postala slednjič kriterij plemenitih vlastelinov, pravica strešne kapi pa jih je oproščala vsakojakega posega deželskih sodnikov v vlastelinsko posest, ter jim s tem priznala, da smejo sami kaznovati vsa kaznjiva dejanja svojih podanikov.

Da bi prišel red v kaos teh sodišč, prišla je l. 1574 štajerska Landgerichtsordnung na dan, ali zaželenega vspeha ni prinesla. Pisatelj prinaša slike, kako razdejana je bilo pravosodstvo. Popravilo se je šele ob kazenskem zakonu iz 1768. (Nemesis Theresiana) vsaj nekoliko. Podržavljanje v privatni lasti se nahajajočih kazenskih sodišč pa je šele vpotila od Jožefa II. zaukazana koncentracija deželskih sodišč. Čas restavracije za Jožefom II. je prinesel povratak k prejšnjim razmeram, ker je vlada opustila Jožefinsko kriminalnosodno organizacijo. Nadaljni poizkusi preosnove so natančno orisani do cesarske odredbe z dne 14. julija 1849, ki je ustanovila trdno podlago današnjemu ustroju. —

Vsa zgodovina kazenskih višjih in nižjih sodišč v notranjeavstrijskih deželah je seveda še precej temna. Vsekakor je Mellova razprava vsaj v glavnih stvareh prinesla luči in se sme zategadelj označiti za dober uvod k glavnemu delu, k opisu štajerskih deželskih sodišč in obgradij.

Dr. M. D.